

Teologické báze identity ženy a reciprocitý pohlaví v konferencích Edity Steinové

Stanislav Zatloukal

V letech 1928–1933 se Edita Steinová zúčastňovala konferencí ženských katolických spolků v Německu, Rakousku a Švýcarsku. Texty jejích příspěvků, někdy publikovaných časopisecky, byly posmrtně vydány v knize *Die Frau: Ihre Aufgabe nach Natur und Gnade*.¹ Autorka ve svém mládí bojovala za volební hlas žen a znala různé odnože ženského hnutí také přes svoji někdejší studentku Gerdu Waltherovou.² Ve svých přednáškách na Německém institutu vědecké pedagogiky v Münsteru obhazuje katolickou větev ženského hnutí a označuje skupinu žen kolem svatého Dominika nebo svatou Mary Ward za její historické předchůdce.³ V letech 1923–1931 formuje na Institutu sv. Magdalény ve Špýru budoucí učitelky, jejichž budoucnost ji vážně zaměstnává. Její vidění ženy je tedy zakořeněno v živé zkušenosti a v každodenním kontaktu s děvčaty.⁴ Dalším osobním motivem pro její úvahy je fakt, že právě jakožto žena utrpěla újmu ve své pracovní kariéře.

I přes rychlý rozvoj ženské otázky od její doby podnes má Edita Steinová své pevné místo ve feministickém myšlení. Její pozicí není pouhá kritika androcentrické mentality, nabízí spíše ucelený pohled na společnost: vidí vždy zároveň muže i ženu. Předjímá kategorie identity, odlišnosti a reciprocitý, užívané v pozdější reflexi, a přistupuje k dané oblasti s všestrannou úplností, která nemá v křesťanské antropologii

¹ *Edith Stein Werke*, sv. 5, Louvain: Nauwelaerts, 1959. V článku vycházím z poslední italské edice E. STEIN, *La donna: Questioni e riflessioni*, Roma: Città Nuova; Roma: Edizioni OCD, 2010, přeložené z nového německého vydání *Edith Stein Gesamtausgabe*, sv. 13, *Die Frau: Fragestellungen und Reflexionen*, Freiburg im Breisgau: Herder, 2000.

² Životopisné údaje v úvodní části čerpám z prací: A. M. PEZZELLA, *L'antropologia filosofica di Edith Stein*, Roma: Città Nuova, 2003; L. CANTÒ, *Sguardo essenziale: Antropologia e teologia in Edith Stein*, Roma: Edizioni OCD, 2005.

³ STEIN, *La donna*, s. 201–204.

⁴ Jako téma písemných prací jim mj. zadávala „Jaké úkoly klade na ženu dnešní doba?“ srov. A. U. MÜLLER – A. NEYEROVÁ, *Život Edity Steinové*, Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2013, s. 144.

(ženy) období.⁵ Pozice Edity Steinové je v neposlední řadě důležitá pro otázku metody, kterou si starostlivě klade, a pro její kritičnost vůči zevšeobecnování: tyto dva aspekty jejího díla by měla docenit feministická teologie, která ještě plně neobjevila její originalitu.⁶

Z uvedených důvodů dáváme prostor Editě Steinové a všimneme si zvláště jejího zacházení s biblickými daty, konceptu podvojného druhu a nástinu ženské specifičnosti. Zakončíme vztahem celé problematiky k tajemství Trojice a naznačením vývoje otázky u některých současných autorek.

1. MUŽ JE HLAVOU ŽENY? VYROVNÁNÍ SE S GENDEROVÝMI STEREOTYPY V PÍSMU

Přestože biblické zjevení nabízí dostatečný základ pro stanovení rovnosti pohlaví, mnohé texty, a to i novozákonní, sugerují určitou nerovnováhu, danou podmíněností jeho lidských autorů.⁷ Při četbě těchto úryvků se může zmíněná tendence zesilovat, jako se stávalo u rabínské nebo patristické exegeze.⁸ Zásahu na odmaskování těchto stereotypů při četbě měla exegeze feministická, která svým způsobem napomohla k dnes normativnímu prohlášení Magisteria v *Mulieris dignitatem* 6, deklarujícímu plnou rovnost obou pohlaví stvořených k obrazu Božímu.⁹

Edita Steinová rozvíjí exegetické otázky zejména v přednášce o povolání muže a ženy v řádu přirozenosti a milosti (1931), kde vysvětluje nejvýznamnější texty Genese a Pavlových listů. Ukládá však jako důležitý úkol budoucnosti „studovat pozorně celé Písmo z tohoto úhlu pohledu.“¹⁰

⁵ Srov. A. ALES BELLO, *Sul femminile: Scritti di antropologia e religione*, Troina: Città Aperta, 2004, s. 59. Srov. A. ALES BELLO, „Uomo e donna li creò: Filosofia e teologia della femminilità,” in *Edith Stein testimone di oggi profeta per domani*, ed. J. Sleiman a L. Borriello, Città del Vaticano: Libreria Editrice Vaticana, 1999, s. 49.

⁶ Srov. M. T. PORCILE SANTISO, *La donna spazio di salvezza*, Bologna: EDB, 1994, s. 71, pozn. 57.

⁷ Srov. B. ZORZI, „Genere in teologia: Dalla trinitaria verso una ri-generazione della maschilità,” *Convivium Assisiense*, č. 1 [11] (2009): 124.

⁸ Srov. např. K. E. BØRRESEN, „Immagine di Dio, immagine dell'uomo? L'interpretazione patristica di Genesi 1,27 e di 1 Corinzi 11,7,” in *A immagine di Dio: Modelli di genere nella tradizione giudaica e cristiana*, ed. K. E. Børresen, Roma: Carocci, 2001, s. 163–188.

⁹ Srov. ZORZI, „Genere in teologia,” s. 124.

¹⁰ STEIN, *La donna*, s. 219.

Trvá na stvoření obou k obrazu Božímu, ale s odvoláním na Gn 1,27 zároveň zachovává jejich odlišnost: „Bůh stvořil člověka jako muže a ženu a oba dva ke svému obrazu.“¹¹ Podřízené postavení ženy je pouze důsledkem hříchu.¹² S přihlédnutím k tomu, že autorka neměla k dispozici nástroje moderní biblické exegeze, pochopíme její kolísání od plné rovnosti pohlaví k jemnému „prvenství“ muže, který byl „stvořen jako první.“¹³ V rámci téže kapitoly Genese však autorka doslovným překladem hebrejského *eser kenegdo* (Gn 2,18.20) vnímá mezi pohlavími rovnost při zachování odlišnosti obou. Ve stvoření ženy na pomoc muži čte „pomoc jemu protilehlou“, jako „doplnění, pendant, takže se oba sobě podobají, i když ne ve všem, ale tak, aby se vzájemně doplňovali jako jedna ruka druhou.“¹⁴ V jiném svém textu autorka také implicitně protirečí známé tezi sv. Tomáše, podle něhož byla žena stvořena pouze s ohledem na plození: „Nezdá se mi, že by žena byla stvořena pouze pro muže; každé stvoření má přece vlastní smysl, a tím je jeho zvláštní způsob být obrazem Boží esence. Jistě bylo možné, aby se rozmnožování lidského rodu uskutečnilo jiným způsobem než vztahem mezi pohlavími, kdyby tento neměl svůj vlastní smysl a hodnotu.“¹⁵ Být pomocí muže tu nevede k žádnému snižování: místo po jeho boku neznamená být ani na jeho místě, ale ani v žádné pokořující roli, která by neodpovídala osobní důstojnosti lidské bytosti.¹⁶ Je to tedy personalistický princip, který autorku vede při četbě zpráv o stvoření muže a ženy k potvrzení jejich stejné důstojnosti.

S přechodem k Novému zákonu však jakoby se Edita Steinová opět přiklání k jistému prvenství muže, v souvislosti s faktem, že Spasitel se vtělil v mužském těle.¹⁷ S odvoláním na Ježíšovu kritiku rozvodové praxe (Mk 10,1–12) však autorka vidí v evangeliu zásadní obnovení vztahu mezi pohlavími, narušenému hříchem.¹⁸

¹¹ Tamtéž, s. 41–42.

¹² Tamtéž, s. 84.

¹³ Tamtéž, s. 83.

¹⁴ Tamtéž, s. 82.

¹⁵ Tamtéž, s. 238.

¹⁶ Srov. tamtéž, s. 239.

¹⁷ Tamtéž, s. 87. Na potřebu oddělovat Ježíšovo mužství od jeho soteriologického významu upozorňuje např. E. JOHNSON, „La maschilità di Cristo,“ *Concilium* 27, č. 6 (1991): 143–152.

¹⁸ STEIN, *La donna*, s. 87.

V Pavlových listech se snaží autorka rozlišit různé vrstvy: Pavel někdy zapomene řád počátku (Gn 1) a řád evangelia a upadne do řádu padlé přirozenosti (Gn 3). Řád evangelia je patrný, když píše například 1 Kor 7,14–16 a Gal 3,28. Naopak řád padlé přirozenosti se odráží v 1 Kor 11,3nn a řád „ducha zákona“ v 1 Tim 2,9nn. Zvyky a tradice místních církví, popsané v posledně citovaných verších, jsou historicky podmíněné a nemohou určovat zásadní vidění vztahu mezi pohlavími. Z druhé strany, prostřednictvím muže mezi ženou a Bohem, předpokládá se v 1 Kor 11, nezná ani Genese ani evangelium. Je tedy podle autorky odrazem mojžíšského zákona nebo římského práva.¹⁹ Edita Steinová srovnává Pavlovy listy (ještě bez odlišování autentických) s praxí a učním samotného Ježíše. Nejméně pohodlné tvrzení z 1 Tim 2,9nn „příliš protičeč slovům a životní praxi Spasitele, který mezi svými nejbližšími míval ženy a který ukazoval neustále svým dílem vykoupení, že nepřišel vykonat pro duše žen o nic méně než pro duše mužů.“²⁰

Tyto bystré postřehy autorky můžeme doplnit o jeden závěr, kterým předjímá argumentaci feministické teologie ve prospěch stejných možností obou pohlaví při následování Krista.²¹ Pro ženu je podle ní vztahovým obrazem Matka Boží, což ale současně znamená, že jejím následováním se připodobňuje samotnému Kristu.²²

2. ANTROPOLOGIE PODVOJNÉHO DRUHU: ODLIŠNOST A SPECIFICITA ŽENY

Pojednávat o pohlavní diferenciaci a odlišnosti ženy nese s sebou obtíže, na které poukázala Simone de Beauvoir. Problém napětí mezi rovností a odlišností existoval ovšem už před Editou Steinovou. Ta se ve svém díle odvolává na Helenu Langeovou, která chtěla dospět k rovnosti ženy s mužem nikoli navzdory, ale naopak na základě jejich rozdílnosti. Podle Steinové bylo v její době, na rozdíl od minulosti, „normální nevidět už v odlišnosti ženy nějakou nižší hodnotu, ale hodnotu zvláštní.“²³

Pro stanovení ontologického stupně pohlavní odlišnosti autorka vyjasňuje metodu tohoto kroku: je třeba brát ohled na výsledky empi-

¹⁹ Tamtéž, s. 87–91.

²⁰ Tamtéž, s. 91.

²¹ JOHNSON, „La maschilità di Cristo,“ s. 150–151.

²² STEIN, *La donna*, s. 92.

²³ Tamtéž, s. 187.

rických věd (elementární psychologie), sbírat materiál věd duchovních (literatura a individuální psychologie), ale konečné rozhodnutí se čeká od filosofie. Zatímco typy zjištěné psychologii se vyvíjí a mění, druh je neměnný: „Vnitřní forma neboli druh vymezuje prostor, uvnitř něhož se typ může měnit.“²⁴ Druh se vztahuje primárně k lidské bytosti jako takové, ale existuje vždy ve své podvojnosti mužství a ženství: „Jsem přesvědčena, že lidský druh se člení jakožto druh podvojný v muže a ženu; že esence lidské bytosti, z níž nemůže chybět žádný prvek v něm ani v ní, dospívá ke svému vyjádření dvojím odlišným způsobem.“²⁵

Tato pozice autorky ukazuje její vnímavost jak pro individualitu, tak pro univerzalitu. A. Ales Bello nazývá její přístup uni-duální antropologií a oceňuje v něm právě tuto „nezbytnou současnou přítomnost univerzality, duality a singularity“: v adekvátním antropologickém bádání „musí naše pozornost vystoupit od zvláštnosti jedinečného k univerzálnímu právě přes dualitu.“²⁶ Mohli bychom také zkoumat, zda a jakým způsobem je podvojný druh [*Doppel-Species*] ve vztahu s Feuerbachovou koncepcí *Gattungswesen*, vyjadřující právě člověka buď jako muže, nebo jako ženu.²⁷

Pomocí podvojného druhu, který nepopírá jednu a tutéž esenci (a tedy důstojnost) každé lidské bytosti, udrží Edita Steinová zároveň rovnost i odlišnost pohlaví. Trváním na rovnosti překoná kulturně dané předsudky vůči ženě, zatímco pozorností k odlišnostem zhodnocuje specifický étos muže a ženy.²⁸ Tato vyváženost přivádí autorku k jisté genderové otevřenosti: v každém jedinci je přítomnost prvků jak mužství, tak ženství. Podobnou otevřenost vykazuje vzhledem ke společenským rolím připisovaným tradičně dvěma pohlavím. I když rozlišuje profese typicky ženské od oněch mužských vykonávaných ženou, nezavírá před ženami žádnou profesní oblast. Sektor abstraktních věd sice považuje za újeji spojený s mužskou *forma mentis*, je pro ni však vždy otevřen způsobu, jakým do něj může vstoupit žena.²⁹ Toto rozlišení přibližuje Steino-

²⁴ Tamtéž, s. 208.

²⁵ Tamtéž, s. 227.

²⁶ Srov. A. ALES BELLO, *Antropologia duale e cristianesimo*, rukopis ve stavu tisku.

²⁷ V souvislosti se vztahem mezi biologicky daným pohlavím a kulturně podmíněnou genderovou identitou upozorňuje na možný přínos Feuerbachova konceptu R. LUCAS LUCAS, *Orizzonte verticale: Senso e significato della persona umana*, Cinisello Balsamo: San Paolo, 2007, s. 292.

²⁸ Srov. D. DEL GAUDIO, *A immagine della Trinità: L'antropologia trinitaria e cristologica di Edith Stein*, Roma: Edizioni OCD, 2004, s. 99–100.

²⁹ STEIN, *La donna*, s. 16.

vou soudobé pozici M. T. Porcile Santiso: rozlišení mezi rolí a modalitou jejího vykonávání se vyhne excesům jak dualistické, tak androcentrické antropologie.³⁰

Problematičtější se dnes může zdát ženská specifita, jak ji Edita Steinová konkrétně popisuje. Jestliže pohlavní diferenciaci je něčím předkulturním a nepopíratelným, její interpretace je dnes pojímána spíše střízlivě: uznáváme „provizornost v našem vypovídání mužského a ženského.“³¹ Po své přednášce v Bendorfu (1930) bylo Steinové vytčeno, že prezentuje jako ženské kvality „to, co je křesťanské, živéno mystikou.“ Jedna z účastnic debaty namítala, že „žena dneška je produktem forem.“³² Vidíme zřetelně, že už tehdy přicházela ke slovu kategorie gender, tematizovaná plně od osmdesátých let minulého století.

Autorka nevyjadřuje specifitu ženy jen konceptuálně. S užitím narativních prostředků ji popisuje jako „hlubokou potřebu dát a přijmout lásku,“ jako schopnost „stimulovat a podporovat v druhých zrání jejich dokonalosti.“³³ Rozlišující známky ženství jsou „jednota a úplnost celé psychofyzické osobnosti a harmonický rozvoj energií.“³⁴ Tyto ženské charakteristiky, vyjádřené jazykem psychologie, ale prezentované ontologicky, souzní podle autorky s povoláním manželky a matky. Zásadní postoje pro tato povolání mohou být shrnuty jako „převaha afektivní složky v celém životě“ a „nejčistší rozvinutí bytnosti v lásce pohotově sloužit.“³⁵ Slovy současné autorky Vicenzy Mele bychom příslušné postoje vyjádřili konceptuálně jako erós a péče.³⁶ I když Steinová někdy více zdůrazňuje péči, prvek erótu (instinkt, afektivita) je přítomen vždy, dokonce i jako tělesná a vitální báze duchovního života. V samotném povolání řeholnice se zdá být přítomna tato podvojnost péče a erótu: „Darovat se v lásce jiné bytosti, stát se celá někoho druhého a vlastnit zcela tohoto druhého: to je nejhlubší touha srdce ženy.“³⁷

³⁰ PORCILE SANTISO, *La donna spazio di salvezza*, s. 203–204: „Nejedná se o roli, která může být [pro muže i ženu] stejná, ale o modalitu, se kterou je role vykonávána. Naše antropologie je *duální a inklusivní*: oba jsou *anthropos* ... odlišeni způsobem, jak jím jsou.“

³¹ C. MILITELLO, „Maschile e femminile: la sfida dell'identità,“ in *Antropologia cristiana: Bibbia, teologia, cultura*, ed. B. Moriconi, Roma: Città Nuova, 2001, s. 663.

³² Nová edice přináší přepis debaty po bendorfské konferenci: SROV. STEIN, *La donna*, s. 326–340.

³³ STEIN, *La donna*, s. 117–118.

³⁴ Tamtéž, s. 228.

³⁵ Tamtéž.

³⁶ SROV. V. MELE, *La bioetica al femminile*, Milano: Vita e Pensiero, 1998, s. 98.

³⁷ STEIN, *La donna*, s. 36.

V naší době genderové dekonstrukce by ovšem také péče (pro Steinovou „láska pohotová sloužit“ nebo „nepodmíněný dar sebe“) mohla být zpochybněna: je skutečně ženskou specificitou? Není spíše volbou ženy kvůli jejímu ocenění mužem?³⁸ Proto se současné autorky vyjadřují ne tolik kategoricky, ale raději na úrovni fenomenologie forem, metaforicky nebo narativně. Žena například porodem dítěte „vypráví“ konstitutivní závislost lidské bytosti a její otevřenost vztahu. Proto je „událost narození antropologickým vyprávěním: narození vypráví o ontologii lidské bytosti.“³⁹ Uzavřeme metaforou Edity Steinové, která v ženě vnímá „dispozici být azylem a přibýtkem jiných duší, které se v ní mohou rozvíjet.“⁴⁰

3. VTĚLENÍ A TRINITÁRNÍ VZTAHY: TEOLOGICKÉ BÁZE GENDEROVÉ IDENTITY A RECIPROCITY

Teologicky je pro Editu Steinovou pohlavní diferenciacie potvrzena rozdílností trestů po prvotním hříchu (Gn 3,16), ale ještě dříve samotným stvořením člověka: trojí úkol svěřený nedílně oběma (Gn 1,28) vykazuje vnitřní diferenciaci v souladu s rozdílnou přirozeností obou.⁴¹ V Novém zákoně je pak definitivním potvrzením nová dvojice lidí: „Skutečnost, že vedle nového Adama je nová Eva, je nejjasnějším důkazem trvalého významu a věčné hodnoty rozlišení pohlaví.“⁴² Jestliže Steinová čte nauku o stvoření i vykoupení christologicky, její pohled zde s Kristem vždy zachycuje i Marii.⁴³

Zatímco odkazy na lidskou přirozenost, rozdílné vlohy nebo prvotní hřích nenajdou dnes vždy jednoznačný ohlas, poukaz na vtělení je nepřekonatelně aktuální: „Každý se může nazvat mužem nebo ženou pouze ve své specifické podmíněnosti tělem. Stejně jako Slovo Boží se může stát člověkem, pouze když přijme ‚maso‘ (*carne*), konkrétní čas a prostor, jeden z rodů (*genere*), zkrátka konkrétní tělo (*corpo*).“⁴⁴ K platné intuici

³⁸ Srov. B. ZORZI, „Genere in teologia,“ s. 128.

³⁹ V. MELE, *La bioetica al femminile*, s. 135.

⁴⁰ STEIN, *La donna*, s. 48.

⁴¹ Tamtéž, s. 125.

⁴² Tamtéž, s. 240.

⁴³ Srov. DEL GAUDIO, *A immagine della Trinità*, s. 150.

⁴⁴ G. P. DI NICOLA, „Il linguaggio del corpo femminile come paradigma etico,“ in *Corpo e religione*, ed. G. Mura a R. Cipriani, Roma: Città Nuova, 2009, s. 381.

o vztahu tělem dané identity k tajemství vtělení se druzí u Steinové také tematizace vztahu mezi pohlavní diferenciací a tajemstvím Trojice.

Autorka postihuje vnitřní pouto mezi Bohem stvořitelem a jeho obrazem, kterým není jednotlivec, ale prvotní společenství obou: „Bůh je láska. Ale mezi méně než dvěma nemůže láska existovat.“ Ke vztahovému aspektu lidské bytosti se připojí pohlavní rozlišení jako součást obrazu Božího:

Tak jako každé stvoření může ve své konečnosti odrážet pouze fragment Boží podstaty a v mnohosti všech stvoření se nekonečná jednota a jednoduchost Boha její roztržštěná v množství mezi sebou rozdílných paprsků, tak také rod mužský a ženský reprodukuje obraz Boží rozdílným způsobem.⁴⁵

Když pojednává o podvojnosti lidského druhu, domnívá se Steinová, že mezi mužem a ženou lze také postihnout rozdíly ve vztazích k podstatným Božím atributům a k božským osobám.⁴⁶ Žena nalézá svůj prototyp v třetí osobě Trojice, v Duchu Svatém. Autorka rozvíjí analogii mezi ženskými charakteristikami a působením Ducha Utěšitele. Analyzuje sloky sekvence *Veni sancte Spiritus*, kde nachází Ducha, který hojí zraněné, zahřívá studené a zavlažuje vyprahlé. Uzavírá, že ho „nalezneme ve všech skutcích lásky a milosrdenství vykonaných ženou.“⁴⁷ Dnes jistě uznáváme vlastní otisk každé z božských osob v obou pohlavích. Přirazovat jen muže k Otci a pouze ženu k Synu nebo Duchu by znamenalo vnést pohlavní rozdílnost do tajemství Boha a upírat oběma podobnost s božskými osobami.⁴⁸ Přesto přiznáváme autorce a jejímu zaostření na ženu stále platné intuice pro ekleziologii, trinitární teologii i život ve společenství.⁴⁹

Pojímání člověka jako Božího obrazu zkomplikovala moderní filosofie nahrazením konceptu osoby konceptem subjektu (jemuž náleží vědomí a jáství): oddaluje tak filosofickou antropologii od trojiční teologie.⁵⁰

⁴⁵ STEIN, *La donna*, s. 145.

⁴⁶ Srov. tamtéž, s. 229.

⁴⁷ Tamtéž, s. 146.

⁴⁸ Srov. C. MILITELLO, *Maschile e femminile*, s. 692.

⁴⁹ Srov. A. BERTOLINI, *Intersubjetividad y Trinidad en Edith Stein: De la ontología de la persona a una ontología trinitaria?*, doktorandská práce, Roma: Pontificia Università Lateranense, 2011, s. 134.

⁵⁰ Srov. P. CODA, *Dalla Trinità: L'avvento di Dio tra storia e profezia*, Roma: Città Nuova, 2011, s. 532–533.

Prolnutí mezi oběma obory přitom není nijak nepodstatné, naopak se hluboce dotýká života: Benedetta Zorzi vyjadřuje domněnku, zda staleté potíže uznat v ženě nositelku obrazu Božího nejsou spojeny s pojmáním Trojice spíše jen v horizontu jednoty Boží podstaty nebo rovnou s odtržením traktátů *De Deo Uno* a *De Deo Trino*.⁵¹ Opravdu pouze dokonalá jednota tří odlišených osob zaručí rovnováhu mezi rovností a odlišností v oblasti antropologie lidského páru. Rovnost bez odlišnosti upadá do modalismu, zatímco odlišnost bez rovnosti by se rovnala subordinacianismu.⁵² Bylo by námětem samostatné studie, zda a nakolik Edita Steinová dokáže propojit svou antropologii podvojného druhu s trojiční teologií v jejich hlavních dílech.

ZÁVĚR

Připomněli jsme v úvodu, jak Edita Steinová prorocky předjímá kategorie identity, odlišnosti a také reciprocit. Jejich společné základy bychom mohli hledat už ve stvoření a přivedení ženy k muži jako jeho „protilehlé pomoci“ (Gn 2,18.20) a v syntetické zprávě kněžského kodexu (Gn 1,27). Autorka doplňuje svůj rozbor relevantních biblických pasáží o úvahy filosofické, teologické a pedagogické, s ohledem na praktický cíl výchovy děvčat. Rozlišení pohlaví vidí potvrzeno novým lidským párem v Novém zákoně, prototyp ženství klade do třetí božské osoby. Věnuje se vztahu mezi vnitřním Božím životem a jeho obrazem v lidském páru, v muži a ženě.

Volání po plném uskutečnění pokojných vztahů mezi pohlavími podle záměru Stvořitele se přitom dosud ozývá s určitou naléhavostí: podle Porcile Santiso jsme ještě nedospěli k inkluzivní integraci lidstva, k nastolení opravdové *smlouvy* mezi mužem a ženou. „Tato smlouva [obsažená ve] stvoření nebyla nikdy žita. Nezpůsobil tento nedostatek také to, že nebyla plně žita ani smlouva víry?“⁵³ Kromě vztahu k Bohu na reciprocitě mezi pohlavími závisí také utváření celé společnosti, která

⁵¹ Srov. B. ZORZI, „Genere in teologia,“ s. 131.

⁵² Srov. G. P. DI NICOLA, *Uguaglianza e differenza: La reciprocità uomo donna*, Roma: Città Nuova, 1988, s. 241.

⁵³ T. M. PORCILE SANTISO, *Con occhi di donna*, Bologna: EDB, 1999, s. 54.

„bude plně lidská, jen když dvě základní modalitty lidské bytosti – muž a žena – do ní budou přispívat svou vlastní specificitou.“⁵⁴

Postižení provázanosti mezi trojičným životem a životem pozemským, i s rolí, kterou v ní může či má mít vzájemný vztah muže a ženy, bylo přitom jedním z prorockých rysů myšlení Edity Steinové: „Teprve ryze rozvíjený mužský i ženský způsob bytí přináší nejvyšší možný stupeň spodobení s Bohem a co možná intenzivní prolnutí veškerého pozemského života s životem božským.“⁵⁵

The Theological Basis for Female Identity and the Reciprocity of the Sexes in Edith Stein's Conferences

Key words: Edith Stein; Womanhood; Gender Identity; Feminism; Anthropology; Reciprocity of the Sexes

Abstract: The present article examines Edith Stein's sexual differential anthropology as contained in her conferences for meetings of Catholic women circles. The author analyses her exegetic, philosophical and theological approach to the woman question. Stein had anticipated the categories of identity and reciprocity used in contemporary discussions. She finds a solution to the problems of identity and relationship between men and women in the biblical message concerning the first human couple, in the mystery of the incarnation and in the Trinitarian relationships.

⁵⁴ PORCILE SANTISO, *La donna spazio di salvezza*, s. 244.

⁵⁵ STEIN, *La donna*, s. 42, cit. in MÜLLER – NEYEROVÁ, *Život Edity Steinové*, s. 175.